

Оливера В. Радуповић

oliveraradulovic.ff@gmail.com

(Филозофски факултет – Српска књижевност, Нови Сад)

ИСКУСТВА ИЗ НАСТАВНЕ ПРАКСЕ: СТВАРАЛАШТВО ИВЕ АНДРИЋА У КОНТЕКСТУ КЊИЖЕВНЕ ТРАДИЦИЈЕ (интертекстуални приступ)

САЖЕТАК

Рад почива на дугогодишњем методичком истраживању чија је идеја коришћење актуелних методологија науке о књижевности у методици наставе. Приступ изучаваној проблематици је заснован на примени интертекстуалности као доминантне методе. Образложен је на наративном опусу Иве Андрића који је доведен у контекст усмене књижевности, словенске митологије и библијских легенди. Циљ оваквог приступа је очување старе књижевности (у универзитетским и школским програмима) која се доводи у интертекстуалне релације са савременом књижевношћу. Праћење постигнућа студената и ученика је показало знатно боље резултате од класичних наставних приступа.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: интертекстуалност, традиција, усмена књижевност, библијска легенда, архетип, истраживање, аналитичке компетенције.

У ком правцу се развија наставна пракса будући да је дуго времена боловала и још увек није оздравила, од конвенционалних приступа? Предавања *eks katedra*, предавачево припремање за час из овешталих, давно написаних књига, доминантна улога наставника и пасивна позиција ученика тј. студената (који се клоне сарадње и ретко постављају питања у страху да не покажу властите заблуде или неприпремљеност за час, затомљавајући интересовања и ставове који се не подударaju са наставниковим), чести су призори на школској (универзитетској) сцени. Речју, „зид ћутања” који се дуго година пречио између професора и студената није лако срушити преко ноћи. Последице такве наставне праксе готово је немогуће побројати, а кулминирају у обостраном незадовољству: професора јер су незадовољни пасивним ученицима (студентима), ученика (студената) јер им је досадно на часу, јер добијају утисак да немају утицај на креирање наставе, јер им није дата реч ни могућност активног укључивања у осмишљавање часова. Шта да мисли наставник после завршене наставе када на постављено питање: Има ли коментара? – не добије одговор. Већу тежину има реторско питање: Шта ли мисле ученици (студенти) о одржаном часу? – што само продубљује јаз и чини формалним „сарадничке” односе у настави. Још је деликатнија ситуација када професор „отвори врата” својих предавања, како је уобичајено рећи, дајући могућност „субјектима наставе” да предложи теме или се директно укључе у рад на часу, а наиђе на ћутање уместо на инвентивне сугестије. Неко ће се сетити девизе *У ћушању је сигурност* из Андрићеве приче *Мост на Жели*, будући да се пасивношћу може маскирати незнање и незаинтересованост, а неко дубоке талмудске сентенце: *Науци свој језик да мудро јоворши*; речено српском народном пословицом: *Исицеци ња реци*, јер многи још увек тешко процењују веродостојност општења! Ситуација је далеко комплекснија када се ради о настави књижевности и језика која обавезује на креативност и истражачки рад јер је реч о уметности којој би требало научно приступити а не гушити слободну комуникацију са књижевним делом. Присетимо се Екове тезе из *Граница шумаћења* (2001) да сваки књижевни текст лебди у простору бесконачних могућности. Ова ми-

сао је подстицајна и ослобађајућа јер подупире аналитичку меродавност залажући се за креативно читање које води откровењима. Још је илустративније Бартово уверење да постоји радост текста када се прочита и протумачи на особен начин, што је, свакако, знак да књижевно дело живи и развија се у особенем читалачком доживљају. Ваља нагласити још један значајан моменат из универзитетске праксе а то је наставнички профил студената који се на одсецима за филологију и књижевност спремају за рад у школи. Како ће они осмишљавати наставу ако не превазиђу традиционалне предрасуде и круте методичке конвенције? Да ли ће њихови ученици постати истински субјекти наставе уколико они сами то нису? Хоће ли се оспособити за одговарајућу практичну примену стеченог знања током универзитетског школовања? Намеће се и још један важан проблем а то је недостатак адекватних методичких приручника који нуде подстицајне и применљиве моделе, прилагодљиве одређеној теми, проблематици, поетици писца и књижевном жанру и не спречавају инвентивност и иницијативу наставника. Како креирати методичке приступе који ће поштовати развојност и литерарни сензибилитет будућих предавача? Уместо низања питања, требало би понудити неке одговоре и флексибилна решења са свешћу о томе да настава мора да буде утемељена на релевантној научној литератури и да истински повезује градиво језика и књижевности потврђујући фину спрегу између семантике, лексике и стилистике при интерпретацији уметничког дела.

Научна и методичка истраживања представљена у овом раду намењена су наставницима који предају књижевност и језик на универзитету и у средњим и основним школама, као и студентима, будућим предавачима, спремним на изазове савремене наставе, осмишљене применом иновантних наставних метода. Вишегодишње научно и методичко искуство уобличио је прилагодљиве аналитичко-интерпретативне моделе, примењиве на једну од најзначајнијих тема из универзитетских програма катедара за српску књижевност, која је заступљена и у школским програмима, а то је стваралаштво Иве Андрића. Ауторка је, методички обликујући рад, избегавала шеме и стереотипе којима је

оптерећена настава, осмисливши приступ који се за-
снова на новим научним истinama. Исто тако, намера
је била да се наставницима понуде драгоцене књиге из
опуса нашег нобеловца (које нису део обавезних про-
грама, а имају изузетну књижевну вредност и могу би-
ти веома функционалне при усвајању знања и повези-
вању градива у наставне системе), као и да се укаже на
научну литературу која одговара теми и савременом
тренутку. Аналитичко-интерпретативан приступ у кон-
тексту књижевне традиције, илустрован у овом истра-
живању, показао се применљив у стваралачкој пракси,
а праћење постигнућа студената (ученика), вођених
кроз програме применом нових методологија, показа-
ло је брже усвајање градива, као и развијање склоности
ка компарирању, повезивању програмских садржаја и
бољем упознавању књижевне традиције. Полазна ос-
нова овог методичког истраживања били су актуелни
научни приступи: интертекстуалност, тумачење дела у
библијском кључу, интерпретација у контексту тради-
ционалне културе, проблемски и жанровски приступи
и, њиховим посредовањем, интеграција у наставне сис-
теме. Циљеви овако осмишљених часова књижевности
јесу стицање већих читалачких и аналитичких компе-
тенција, увођење истраживања у наставу, подстицај
учењу откривањем и решавањем проблема, слободном
повезивању, примени научног градива, самосталном
закључивању и креирању. Интертекстуалност се пока-
зала функционалном у настави књижевности јер пружа
могућност синхронијског и дијахронијског повезивања
књижевних текстова и уклапања наставе у савремене
методичке системе, води проблемској и откривалачкој
настави. Примена образложених приступа, које није
могуће увести на мах и преко ноћи јер захтевају темељ-
ност и систематичност, позитивно је утицала и на моти-
вацију и побољшала како рецепцију стваралаштва Иве
Андрића, тако и традиције сагледане у светлу савреме-
не књижевности, а рад на тексту допринео је развијању
аналитичког и критичког мишљења. Поента овог науч-
ног и методичког истраживања је указивање на значај
традиционалне књижевности коју наш писац користи
као *живу стварину*, ризницу тема, мотива и стилских
поступака а циљ овако организоване наставе је очување
старе књижевности у школским програмима.

Поетика

Андрићева поетика се најбоље сагледава како из
експлицитних ставова у есејима: *Разговор с Гојом*, *Бе-
седа о њрици и њричању*, *Белешке за њисца*, *Белешка о
речима* и *Нешто о сџилу и језику* и из имплицитних
назнака које се откривају у самим књижевним тексто-
вима. Метатекстуалне алузије би требало користити
као аргументе за образложење творачких поступака и
допуно експлицитних поетичких изричаја. Међутим,
ту настаје проблем јер се запажа динамика поетичког
промишљања и промена ставова у односу на различите
фазе стваралачког развоја нашег писца. Исто тако,
књижевни облици есеј и беседа, у које су заоденути по-
етички ставови, мозаички су жанрови са наративним
елементима па мире, на изванредан начин, факат и фик-
цију, а њих је немогуће увек раздвојити, што усложњава
процес тумачења текстова. Универзитетски програм
посебно издваја бављење Андрићевом поетиком у ок-
виру посебног курса на Одсеку за српску књижевност
Филозофског факултета у Новом Саду, што је добар
приступ будући да су студенти током основног и шко-
ловања у средњој школи прочитали и интерпретирали
већину Андрићевих дела. Дакле, до творачких прин-
ципа може се доћи анализом познатих текстова, ком-
парирањем, истраживањем, изучавањем одговарајуће
литературе и извођењем закључака, а синтетизовање
и надградња се може вршити интерпретацијом *Беседе
о њрици и њричању* и *Разговора с Гојом*.

Судећи по основношколским програмима који
махом тематски везују програмске садржаје из књи-
жевности, ученици нису добро припремљени за вели-
ке поетичке синтезе. Стога, *Беседа о њрици и њричању*,
која се обрађује у првом разреду средње школе, ставља
у први план смисао уметничког стварања а не поетику.
Значајно је указати на поенту наведеног текста: писац
и његово дело треба да допринесе добру и напретку, да
служе човеку и човечности, што значи да се стваралач-
ка етика доводи у везу са естетиком. Велика синтеза из
области стваралаштва Иве Андрића врши се у средњош-
колским програмима за четврти разред управо *Разгово-
рима са Гојом* који тематизују значај приче и причања у
историји човечанства и дају јој егзистенцијалну тежину.
Гоја, прикривен ауторов глас о уметности и животу, о

основним стваралачким принципима, наглашава значај традиционалних облика приповедања не правећи разлику између мита, предања, легенде и бајке и назива их заједничким именом *древна прича*. Веома је важно указати на поенту есеја и њоме образложити потребу изучавања Андрићевог дела у контексту традиционалне културе. Такав методички приступ од савремене ка старој књижевности вођен је идејом очувања књижевне традиције у школским програмима.

Треба послушкивати лејенде, ње шрајове колективних људских настијања кроз сиволећа, и из њих одгонећати смисао наше судбине. Има неколико основних лејенди човечанства које јоказују или бар освешћују људи који смо превалили, ако не и циљ коме идемо. Лејенда о првом преху, лејенда о пошоју, лејенда о Сину човечијем, расјешом за сјасење свешта, лејенда о Прометјеју и украсеној вајри... У бајкама је права историја човечанства, из њих се да наслућивати, ако не и пошћуно ојкрићи њен смисао (Разјовор с Гојом, 1981: 25).

Из наведених цитата јасно је да аутор свесно изједначава различите облике кроз које пролази прича у свом усменом и писаном преображавању, као и да не прави термилошку ни суштинску разлику између мита, легенде, бајке и предања, кроз чију призму прелама своје приповетке изграђујући их на *мозаичан начин* (Самарција 1993: 96). За њега су то само различите могућности интерпретације исте приче, јер га у поетичком смислу не занимају разлике него сродности, од којих је најважнија потреба да осмисли и објасни живот на различитим стадијумима сазнања и стваралаштва. Овакав закључак је неопходно извести из интерпретације *Разјовора с Гојом*.

Андрићево дело је простор бесконачног читања због слојевитости приповедања и вишезначности текста. Прожимају га елементи разнородних облика будући да писац непрекидно трага за формом. Стога, феномен преображаја књижевних облика, као знак модернистичких стремљења, треба нагласити у разговору о стваралаштву нашег нобеловца. Андрић је уобличитељ мозаичне литерарне конструкције која почиње превлашћу лирских тонова и форми, потом прелази на медитативне прозно-поетске фрагменте, затим наизменично пише приповетке и романе раз-

вијајући се ка сажетом облику романа-приповетке, да би стваралачки круг затворио поетским записима и етичко-емпиријским маргиналијама. Запажају се модерни творачки поступци, жанровске иновације, деконструкција и обликовање мозаичких творевина и хибридних жанрова, као и сеоба сродних садржаја у различите облике (бајка са трагичним епилогом, апсурдна параболоа, беседа есејистички интонирана, роман-хроника, осавремењени апокалиптички списи, деконструисан мит и десакрализована легенда). Речју, Андрић на модернистички начин превазилази жанровске конвенције. Иако се наш писац открива као заговорник културе причања, он чува свој лирски¹⁾ и есејистички сензибилитет. Његова имагинација се може одредити као библијска, а естетика архетипска, пошто заговара начело реинтерпретације библијских легенди које утичу на његову способност сликовито представљања наративне грађе.²⁾

Хришћанска етика и поетика

Андрићево схватање стваралаштва тесно је повезано с хришћанским појмом *оваплоћења речи* (усељавања Бога у реч) и идејама искупљења, откровења, односно Обожења човечанства. Према православном учењу, изреченом у *Јеванђељу јо Јовану*, јеванђељу љубави, Исус Христос је оваплоћена, првородна реч која је постала тело – теофанија у онтолошком смислу. Бог је поиман у хришћанству као духовни принцип а *Библија* је испољавање Божјег логоса. Иво Андрић, да би истакао важност речи у хришћанској књижевности која је неразумљива изван традиције, стваралачко објасњање доводи у везу с верничком егзалтацијом, а чин стварања назива *оваплоћењем речи*, тренутком када реч добија тело. Тако повезује хришћанску идеју Обожења са чином уметничког стварања током којег се писац уподобљава непостижном узору. *Умећношћ се пради од оних речи које гају шело и одело нашој мисли или нашем осећању (Белешке о речима, 1981: 66)*. Наводи су карактеристични јер су метафорична алузија на почетак *Јеванђеља јо Јо-*

1) Занимљиво је у том контексту размишљати о ритму и интонацији његове реченице.

2) Погледати књигу Милослава Шутућа (2007). *Злаћино јаће: У видокрућу Андрићеве есејистике*, Београд: Чигоја штампа. 183–345.

вану: У њој (речи) бјеше живош, и живош бјеше видјело људима (Јован, 1: 4). На овом месту у тексту запажамо како јеванђелска знаковитост постаје истовремено повод за интелектуалну и језичку игру која је у знаку поменуте идеје *овајлођене речи*. Уметник је интертекстуалним преплитањем доведен кроз процес стварања у везу с Творцем који изговарањем речи ствара, а не рађа свет. Речи су у Библији *динамичке силе* које ослобађају велику количину енергије. **А језик, што је живош људи, свесни и несвесни, видљиви и скривити** (Белешка о речима, 1981: 66). Андрић у том контексту помиње једноставност, до које се расте у стваралачком напону, и сликовитост – као особине доброг писања. Анализирајући ово поетичко опредељење изнесено у *Белешкама за јисца*, примећујемо да се он служи алузијама на јеванђелске метафоре „семе” и „квасац” које доминирају у Христовим параболама а које доводи у метафоричну везу с речима. Заговара и начело стварања из дубине текста, из средишта ствари и потребу писања о суштинама које скривају неку универзалну истину. Сетимо се да је Библија главни чинилац у имагинативној традицији хришћанских народа и да почива на обједињујућим сликама и фигурама које поентирају њен смисао. Андрићев поетички интониран есеј *Нешто о стилу и језику* прожет је фигурама и сликама из *Новой завети* које су алузија на савршенство и аутентичност Божјег стварања. Његова поетика доведена је у везу с хришћанском идејом „подобја”, непрекидног усавршавања и раста у стваралачком процесу чији је идеал непостижан. *Као и сваки истински рад и наш јосао је објективно несавладив, неисцрпан, он прелази наш лични живош, али ми добро знамо да се ни један, ни најмањи најор свакој од нас не губи, да он значи приближавање за корак, за сантиметар оном савршенству које нећемо лично никада досићи, а које ипак мора да нам је стијално пред очима, као наш циљ* (Нешто о стилу и језику, *Историја и легенда*, 1981:44). Методички приступ који подразумева целовиту поетичку синтезу могуће је остварити на највишем нивоу наставе, на универзитету. Подразумева се увид у целовито стваралаштво Иве Андрића, као и добро познавање Библије и средњовековне традиције на којима се темељи савремена књижевност. Истраживачки рад на часу може бити осмишљен као

индивидуалан или рад у групама. Припремни задаци за истраживање су читање *Књиге јосиња*, „Беседе на Гори” из *Новой завети* и почетка *Јеванђеља по Јовану*. Потом, на самом часу, следи аналитичко читање *Беседе о ирици и иричању*, *Нешто о стилу и језику*, *Белешке за јисца*, *Белешке о речима*, што је повод за разговор о аналогјама с библијским књигама. Проналазе се парафразе и алузије на новозаветне текстове, врше се поређења по сличностима и разликама, запажа различита функционалност истих мотива у старој и савременој књижевности и изводе се закључци о креативном односу писца према *Великом кодексу уметности*.

Изазови тумачења

Каг науђу шешка мушна времена и учесћају сукоби и узбуне међу људима, ошвори се огједном Библија на њеним најшамнијим сираницама и наш ужас или наше неразумвање науђу древне и јознаше речи као једини израз (*Знакови поред јуша*, 1971: 17). Готово да нема Андрићевог дела које није у имагинативној вези с Библијом. Чудо у Олову обликовано је према типологији новозаветних чуда из *Јеванђеља по Јовану* у Христовом исцељењу одузетог болесника у Овчијој бањи, *Злашно јаће* је засновано на сликовитости и симболици *Ошкривења Јовановој*, *На дрући дан Божића* реминисценција је Приче о убогом Лазару из *Јеванђеља по Луки*, а *Пакао* реинтерпретира библијско учење о прародитељском греху и казни у духу легендарних предања о побуни на небу и визија из *Ошкривења Јовановог* које смисаоно саображава и повезује у контекст *Легенда о побуну*. *За лођоровања* оживљава новозаветни архетип жртвовања недужних, а *Прича о соли* је реминисценција на библијску слику из *Беседе на јори* и алузија на метафору *со земље*. Однос према новозаветној подлози је стваралачки; он пресудно утиче на пишчеву имагинацију и прожима све елементе наративне структуре. Разликује се степен прозирљивости подтекста који носи *скривене суштинине*, као и његова функција у тексту. Веома често се библијски архетип јавља замагљен вишеслојним текстуалним наносима па није увек лако уочљив (као, на пример, у приповеткама *На дрући дан Божића* и *Прича о соли*). Реч је о слободној интерпретацији новозаветних повести, ремитизацији и реинтерпретацији, та-

козваном илуминативном типу цитатности у функцији основног текста. Честа је психолошка и антрополошка мотивација, ход од стварности ка миту и легенди, који подупиру наративну конструкцију водећи до осветљеног места у тексту поентираним јеванђелском сликом или неком карактеристичном лексемом, односно синтагмом из Вуковог превода *Новой завети*.

Овакав методички приступ Андрићевим приповекама могуће је остварити у настави књижевности и језика у другом разреду гимназије. Обавезним програмом је предвиђена обрада Андрићевих приповедака с отвореном могућношћу наставничковог избора. Интерпретација неких од наведених текстова, који садрже елементе фантастике, побољшала би рецепцију прича нашег нобеловца и изместила акценат са реалистичких на модернистичке приповетке. Ученици су програмски припремљени за овакво истраживање јер Библију обрађују у претходном разреду средње школе. Наставник би требало да направи функционалан избор из јеванђеља при сачињавању програма из књижевности за први разред у односу на дела чије изучавање следи а да часове осмишљава обнављањем и применом стечених читалачких увида и сазнања као и довођењем у нови контекст обрађених књижевних дела. Тако ће се обезбедити трајност и проширивање усвојеног знања из хебрејске књижевности и омогућити шири културолошки приступ. Неопходни су припремни задаци за часове обраде Андрићевих приповедака у библијском кључу, циљано читање са истраживачким задацима и анализа одређених одломака, читавих повести и парабла из *Новой завети*.

Роман *На Дрини ћуприја*³⁾ има сложену нараџивну сџруктуру. Тџиолошки одређен као хроника вишеградској мостиа, он џраши историју Босне џоком четџири века и џредсџавља узорну еџску форму, комџоновану од двадесетџ четџири џојлавља – џоџуџи Хомерових еџојеја. Знаковџио насловљен, инсџирисан је еџском џесмом чију је варијанџу (*Зиданџе ћуприје у Вишеграду*) забележио Коста Херман. Већ на том основном, почетном нивоу, изазване су жанровске алузије, значајне за смисао де-

ла. Уводна поглавља романа представљају својеврсну ремитизацију библијске повести о стварању света, као што су завршна поглавља алузија на апокалипсу која је садржана у слици рушења моста, што указује на ауторову тенденцију да кроз хронику касабе дочара и историју човечанства, да од историјског плана начини заокрет ка универзалном плану (Радуловић 2003: 103-121). Ефекат оваквог организовања грађе је архитектонска стаменост дела које истовремено користити искуства компоновања *Библије*, *Илијаде* и *Одисеје* постављајући дело – као што неимар гради мост – на чврсте темеље. *Нема случајних џрађевина, издвојених из џудској грушџива у коме су никле, и џеџових џоџреба, жеља и схваџања, као шџио нема џроизвољних линија и безразложних облика у неимарсџиву* (Андрић 1962: 32), гномски је уобличена реченица с имплицитним поетичким значењем. Пролошко поглавље романа посвећено предањима везаним за мост, нуди поетско-фантастичну визуру описаних догађаја и оснажује ауторов став из *Разговора са Гојом* да се у легендама крије смисао џудске судбине, указујући, при том, на библијске легенде (Андрић 1981: 25). Потцртава се прожимање, комбиновање и дописивање историјске, митске и библијске грађе, запажају се наноси фолклорне традиције, што је својствено *анџиологији књижевности* *Блиској исиџока*,⁴⁾ све у тежњи да се створи узорна форма која досеже истину. Запажају се и жанровске реминисценције на јеванђелску параболу (о сејачу и посејаном) у вези с Радисављевом побуном против кулучења, што делу даје посебну тежину и упућује на дубинско читање и одгонетање текста. *Међу шџоликим кулучарима сељаџима био је неки Радисав са Унишџиа, малој села одмах шџу изнад касабе. Онџзак човек мрка лица и немирних очију, добро џоџнуџи у џасу, ишао је брзо, расџурајући ноџама и клаџећи џлавом и раменима лево-десно, лево-десно као да сеје брашно* (На Дрини ћуприја, 47). Знаковито је поређење које писац користи као алузију на новозаветни архетип. На основу наведених аналитичких запажања Андрићева имагинација се може одредити као митско-легендарна, *архетџијска имаџинаџија*, одакле долази и фантастика ужаса и очајања које

3) Видети: Радуловић, О. (2009). Наративни облици у роману „На Дрини ћуприја“ Иве Андрића. *Зборник Маџице срџске за књижевности и језик*. Књига LVII: 2.

4) Реч је о одредници Нортропа Фраја из *Великој ког(екса)*.

је доминантно животно осећање.⁵⁾ Начела понављања и повратност ситуација и људских судбина условљена су циклчним поимањем времена, као у миту постају и принцип компоновања романа, наглашавајући вечне животне законе кроз кружни ток егзистенције.

Наведене одлике романа *На Дрини ћурија* пружају могућност повезивања са српском фолклорном традицијом и са хебрејском књижевношћу која се, такође, пре записивања усмено преносила као предање. Обрада овог Андрићевог романа зацртана је планом за трећи разред средње школе. Отвара се добра могућност актуализовања епске поезије, на пример довести у интертекстуалне релације муслиманску епску песму *Ђерзелез Алија*, истоимену Андрићеву приповетку и предања о муслиманском народном јунаку о ком се говори у првом поглављу романа. Може се извршити корелација са обрађеним приповеткама и градивом из претходних разреда и закључити да су народне епске песме инспиративне код индивидуализације ликова Алије Ђерзелеза и Мустафе Маџара, који губе препознатљив митски статус за разлику од кмета Симана и Радисава, чији ликови се граде на задобијању митског и легендарног статуса. Истраживачким читањем се проналазе примери који илуструју наведене стваралачке поступке. Аналитичким читањем одабраних приповедака налазе се примери који илуструју губљење митског статуса епских јунака: *Кад сјаха и њође према кацији, видјело се да је необично низак и здејаст и да хода сјоро и раскречено као људи који нису навикли да ходе њешице. Руке су му биле несразмерно гује* (*Пућ Алије Ђерзелеза*, 10). Код овог портретног представљања значајно је запазити алузију на змајевите јунаке због самог изгледа, уз напомену да преплитање митске и реалистичке перцепције производи пародијски ефекат. *Тада се уледа у води и видје лице осјенчено, као уљен шамно, али око главе му се савио туси рој мушица, свака је прожећа сунцем и њоштрава, ња све заједно сачињавају ореол њиштрава и шанка свјешила* (*Мустафа*

5) Видети књигу *Храшћова греда у каменој кацији* Петра Џаџића, у којој аутор тврди да Андрић комуницира са митом посредно и преко једнаставнијих облика приповедања, више **интуитивно** него **хотимично**, с којим се може повести преиспитујући дијалог јер смо уверени да ни један сегмент поезике интерпретираног писца није плод случајности (Џаџић 1983: 209-226).

Маџар, 32). У наведеном цитату неопходно је уочити да метафора „ореол црних мушица“ изневерава традиционална очекивања од епског јунака, што је наглашено гротескним описом. *Бијаше њошун и некако мален јер у њричањима и очекивању бијаше њорасћао* (*Мустафа Маџар*, 23). Опажа се да су и Алија Ђерзелез и Мустафа Маџар ниски и ситни људи са наговештеним телесним манама, што се касније у тексту преноси и на њихове карактерне особине; у наведеној чињеници сагледава се дијалогски однос према епској подлози.

Значајно за овакво упоредно истраживање јесте проналажење супротних примера за поступак стицања легендарног статуса јунака кроз архетип жртве: *Човек је био набијен на колац као јаће на ражањ, само шћо му врх није излазио кроз уста нејо на леђа и шћо није јаче озледио ни ушробу ни срце ни њлућа* (*На Дрини ћурија*, 66). *Из даљине се само наслућивало да кроз њећа иде колац, за који су му везане ноје њри чланцима, док су му руке везане на леђима. Зашћо је народу излегдао као кий који лебди у ваздуху, на самој ивици скела, високо изнад реке* (*На Дрини ћурија*, 67). Треба закључити да писац сликовитим поређењима врши алузију на Христово разапињање на крст: у првом примеру поређење нас води до јеванђелске метафоре „јагње Божје“ која изазива архетипске асоцијације, у другом цитату препознатљива је алузија на васкрсење. Овакав приступ анализи ликова омогућава отварање ширег теоријског плана поређењем епских јунака у традиционалној и савременој књижевности, што пружа могућност активирања, проширивања и синтезе знања о књижевним ликовима.

Роман *Проклећа авлија*,⁶⁾ означен у литератури као Андрићев *духовни шестиаменит* (Деретић 1966: 496), дело је стваралачке зрелости у ком писац приповеда своју поетику. Појавио се у време када је најављивана смрт приповедача и фабуле у роману, као одбрана *гревне њриче* и традиционалних позиција наратора. Нуди мноштво приповедачких облика тежећи универзалној форми. Библијска легенда о жртвовању Сина човечијег у подтексту је дела за које је записано да има *археиши*-

6) Више на ову тему видети у студији: *Библијска легенда у подтексту романа 'Проклећа авлија' Иве Андрића*. Оливера Радловић. У *Синхроничко и дијахроничко изучавање врста у српској књижевности*. Зборник, књига 1. 2007. Нови Сад: Филозофски факултет/ Дневник. 259 – 273.

ску, библијску фабулу (Frangeš 1980: 76). Окосница је романескне приче, драмско тежиште, извор типолошких ситуација, ризница мудрости, те легендарни обрис у ком се формира јунак и препознаје наратор Ғамил (Савршени), али и остали приповедача – јунаци који се преображавају у динамичком крету ка узору. Јеванђелске идеје жртвовања у љубави, уподобљавања и васкрсења – подтекст су имплицитно исказане поетике. Композиција романа решена је као мозаичка структура, идеална форма – по угледу на јеванђеља. Четири наратора на различите начине причају о животу главног јунака, страдалника, који *није ђојава неџо шрајање у свеџу*, богатећи биографију протагонисте историјским подацима, сведочењима очевидаца, чудесним догађајима и фолклорним наносима и васкрсавајући га причом. Аутор на модеран начин развија жанровске реминисценције пуштајући да чудесни догађаји застрашујуће делују у егзистенцијалној драми модерног јунака који чува обресе легендарног праузора и типолошких ситуација у којима се манифестовао. Тако се склапа мозаична структура од четири повести у форми модерне легенде, у којој нема привилегованих прича и приповедача и која представља савршенство узорне целине. *Неџе у џоку џе ноџи изван времена које сунце одмерава својим изласцима и заласцима и изван свих људских односа, Ғамил је џризнао ошворено и тордо да је исџовешан с Џем-сулџаном, џо јесџ, са човеком који је, несрећан као нико, дошао у џеснац без излаза, а који није хџео, није моџао да се одрече себе, да не буде оно шџо је. Ја сам џо! Рекао је још једном џихим али џврдим џласом којим се казују џресудна џризнања и сџусџио се на сџолицу* (Андрић 1981: 192). Знаковита типолошка ситуација из јеванђеља послужила је приповедачу Хаиму да Ғамилов нестанак из ћелије покуша да наслути претпоставкама. Једино је било извесно да се јунак сџавио изван свеџа и џеџових закона и херојски, тријумфално потврдивши идентитет, изашао из живота да би се трајно настанио у легендарној причи. *А Исус знајући све шџа ће биџи од џеџа изађе и рече им: коџа шражџије? Одџоворише му: Исуса Назарећанина. Исус им рече: ја сам; измакоше се наџраџи и џоџадаше на земљу* (Јеванђеље џо Јовану, 18: 4-6). Интертекстуално надозезивање током наставне обраде романа треба да дове-

де до следећег закључка. Библијска легенда о Христовом послању у свету, у подтексту романа, доприноси универзализацији значења, поентирању и патинирању дела у ком доминира утисак „већ виђеног и доживљеног”, али и поступак онеобичавања текста, јер се библијска знаковитост односи на јунака турског порекла, који се неочекивано обрео на Голготи а у турском затвору. Андрићев однос према легенди као традиционалној врсти крајње је креативан; он негује жанровске реминисценције оживљавајући библијску типологију у егзистенцијалној драми савременог јунака за кога је васкрсење могуће искључиво у причи, што је потврда модерних стваралачких поступака аутора, који су сагласни са начелом *ошкривања новоџ у сџаром*. Надаље, у Андрићевом *духовном џесџаменџу* понављају се још два мотива из јеванђелске легенде: одрицање од Христа, егзистенцијална зебња у животу без њега, и покајање које следи. *Јеванђеље џо Маџеју* сведочи да су се при хапшењу Месије сви ученици уплашили, разбежали и да је настала тама у њиховим душама. Са стражарима су дошли и првосвештеници предвођени Јудом који је пољупцем открио Христов идентитет, издао брата, а овај га је, унапред знајући шта ће се збити, с пуно љубави и без прекора запитао: *Пријаџељу, шџа ћеџи џи овге?* (Матеј, 26: 50). Потом су одвели Учитеља а Петар и Јован су га крадом пратили. Иако је била априлска ноћ, апостолима је, што од страха, што од туге, било хладно, па су пришли вагри да се огреју. Фра Петар је тешко подносио време без Ғамила, препознатљиво је осећање страха и усамљености као у библијској легенди. *Сџајао је једнако у месџу и брисао осџудено зној са чела. Гледајући са несналажењем сиву уџабану земљу и беле зидове џред собом као да их џрви џуџи види, осеџи како му целим џелом иде хладан и џанак џалас сџраха. Да џа не сџану исџџиваџи збоџ разџовора с Ғамилом и да џа џако џо друџи џуџи не увуку у бесмислену исџраџу* (Андрић 1985: 104). Апостол Петар је, у јеванђеоској причи, на свој ужас, открио у себи превртљиву и страшљиву људску природу јер се Спаситеља, исте ноћи када су га одвели Пилатови стражари, три пута одрекао. *И оџомену се Пеџар ријеџи Исусове шџо му је рекао: док џијеџао исџјева џри џуџа ћеџи ме се одреџи. Изашавиши на џоље џлака џорко* (Матеј, 26: 75).

Мотив покајања проналазимо и у Андрићевом роману – у фра Петру се јавља стрепња да ће га мучити и испитивати због Ђамила, али љубав и брига за ближњег побеђују страх од одмазде. *Брзо зајим иу њомисао њошисну друа: шџа се мојло десџији са Ђамилом? Саг та оџетџ нека болна врелина испуни свеџа. Теџко сажаљење које се не да њоднеџи овако у неџомичноџи и њошџуној неизвесноџи* (Андрић 1985: 104). Илустровану паралелу између јеванђеља и романа *Проклетџа авлија* могуће је остварити у четвртој разреди средње школе када је и предвиђена наставна обрада романа. Уколико наставник систематски негује овакве приступе и подстиче контекстуализацију књижевне традиције поступно актуализујући нове текстове, анализа дела ће довести до скривене суштине, досећи ће универзалије, како их је Андрић називао. На нивоу универзитетске наставе могуће је отворити још један аналитички ниво и запазити аналогију између *Проклетџе авлије* и јеванђеља преко архетипских релација између Андрићевих приповедача и јеванђелиста, односно њихових прича и јеванђеља. Такав приступ је могуће остварити групним радом, тако што би задатак сваке групе био да анализира по једног приповедача и његову причу у контексту. Припремни задаци су у знаку читања јеванђеља и *Прича јеванђелиста* Зенона Косидовског које дају релевантне податке о животописима Исуса Христа и њиховим ауторима.

Усмена књижевност у структури Андрићевог дела

Босанске касабџе џуне су џрича. У џим џонајчџеџе измишљењим џричама крије се, џод видом невероваџних догађаја и маском чџџо измишљених имена, стварна и неџризнавана истџорија џоџ краја, живих људи и давно џомрлих нараџџаја. То су оне оријџналске лажи за које џурска џословица вели да су ‘истџинџије од сваке истџине’ (Прича о везировом слону, 1981: 41). Целокупно Андрићево стваралаштво представља ризницу бајки, новела, прича, песама и умотворина. Присутни су: мотиви, теме и проблеми блиски имагинацији народних приповедача и певача. Препознатљиви су и фрагменти, сижејни сегменти и жанровске алузије на усмену књижевност. Уочавају се сижеи познатих бајки

које су деконструисане и осавремењене продирањем фолклорне фантастике у реалистички контекст. Андрићев стил је прожет пословицама, клетвама, благословима, традиционално орнаментиран обредима и обичајима који су у функцији дочаравања прошлости. Стога је језгровит и рефлексиван, а реченица је у ритму народног приповедања.

Бајка⁷⁾ се препознаје као микроструктура неких Андрићевих приповедака у наративној ситуацији, у дистанци приповедача у односу на исприповедан догађај, као типологија у фабули, открива се у начину карактеризације јунака, у мистификацији простора и кружењу времена, у поетичком постаменту да је време затворено у причу. Бајковити идеали лепоте, доброте и мудрости блиски су Андрићу, али не и могућност да се остваре у срећном завршетку. Епилог његових приповедака је у знаку деконструкције бајке и продора фантастике (реалистичке, ониричке, поетске) у мозаичку структуру сачињену од мита, легенде, предања, бајке и новеле. За писца су инспиративне епске песме: *Зигање џуџрије у Вишеџрагу* (муслиманска народна песма), *Зигање Скадра*, баладе *Хасанаџиница* и *Жениџба Миџића Барјакџара*, и бајке: *Девојка бржа од коња*, *Немуџиџијезик*, *Чарџак ни на небу ни на земљи*.

Функција народне бајке у мозаичкој творевини Андрићевих приповедака зависи од наратора, природе нарације и његовог односа према исприповеданом догађају. Значајан показатељ је тип и начин дистанцирања приповедача од догађаја у причи. Често је реч о двострукој наративној перспективи јер се приповеда причана прича, преломљена кроз две наративне свести, а с тим у вези је различит однос два причаоца према истом догађају. Истиче се сумња у односу на поузданост изворног приповедача (што је својствено фантастичној прози) када је реч о неким приповеткама у које продиру несвакидашњи догађаји из бајковитог подтекста посредством визија, снова и халуцинација и архетипских ситуација. Потцртава се и свест о измишљеним догађајима, што је став наратора бајке који се дистанцира од чудесног, свестан измишљаја, али и значај

7) Видети: Радуловић, О. (2009). Елементи бајке у стваралаштву Иве Андрића. Научни састанак слависта у Вукове дане: Књижевност и стварност. Бр. 38/2. МСЦ. Београд: Чигоја штампа. 259-271.

реалистичког обрта који иде у правцу маркирања егзистенцијалне кризе или трауматичног стања јунака. Велика мера нараторовог поуздања у истинитост приче запажа се у приповеткама у којима је предање доминантна категорија која у новелистичкој структури твори реалистичку фантастику.⁸⁾ Нарочито је значајан епilog Андрићевих бајковитих прича који је у знаку деконструкције подтекста, његове реинтерпретације, жанровских иновација и развија се у правцу истицања понора егзистенције као путовања у хтонски свет или лутање лавиринтом. Андрић тако на модеран начин интерпретира бајку читајући је симболично, уграђујући је у темеље своје слојевите и дигресивне прозе.

Анализа Андрићевих приповедака и романа из перспективе усмених књижевних облика могућа је и пожељна још у основној школи. На пример, *Прича о кмети Симану*, која се обрађује у седмом разреду, може се контекстуализовати поводом песме из устаничког циклуса *Почешак буне јирошив гахија* (део програма из књижевности за осми разред), а лик кмета Симана, који војује *вековни мејдан*, може објаснити и понашање Илије Бирчанин и његов однос према Мехмед-аги, што је алузија на ослобођење од турског ропства. Идеја оваквој приступа је да јунаци народних епских песама, преко уочених аналогича, објашњавају ликовне анализираног стваралаштва. Фра Марко Крнета, Андрићев протагониста у једном циклусу приповедака *која је шешко увести у свети ред*, може се довести у везу са Марком Краљевићем јер га одликују неке особине великог националног јунака, у истом контексту се боље разуме и фратрова намера покрштавања рањеног Турчина у приповеци *У мусафирхани*. *Аска и вук* се може тумачити с аспекта деконструкције усмених жанрова бајке и басне које су иновирани параболничном поуком у Андрићевом жанровском колажу. Најбоље је да се интерпретација изучаваног стваралаштва у контексту усмене традиције мотивише одломком из *Беседа о јричи и јричању* која се лако доводи у интертекстуалну везу са пролошким записом из *Знакова јоред јуша*. Овакав методички приступ могуће је остварити

8) Разликујемо два типа фантастике: реалистичку – у којој су очуване релације према стварности (почетна или завршна реалистичка ситуација) и чисту – где се те везе губе (*Речник књижевних термина*. 200-201).

на два нивоа: у првом разреду средњег образовања, када се обрађује *Беседа о јричи и јричању* и у четвртном разреду, на вишем аналитичком нивоу, када се врши велика поетичка синтеза на тему *Поетика и семантика стваралаштва Иве Андрића*.

Има народних јрича које су *шoliko ошшечовчанске да заборавимо кад и где смо их чули или читали, ја живе у нама као усјомена на наш лични доживљај* – коментарише писац у прологу *Знакова јоред јуша* причу о младићу засновану на мотивима бајке, који, да се не би изгубио лутајући светом, оставља записе на деблу дрвећа поред пута. *Тај младић је оличење ошшеч и вечне људске судбине: с једне стране ојасан и неизвесшан јуш, а с друге, велика људска јошреба да се човек не изгуби и снађе, и да остави за собом шраја* (Наведено дело, 12). *Знакови јоред јуша*, који су утемељени на жанровским законитостима једноставних облика и повезују пишчев стваралачки опус у једну целину, садрже значајне поетичке ставове. *Тако нам јонека изгледа да човечанство од јрвој блеска свести, кроз векове јрича само себи, у милион варијанша, јоредо са дахом својих јлућа и ршмом своја била, сшално исшју јричу. А ша јрича као да жели, јошш јричања лејендарне Шехерезаде, да завара крвника, да одложи неминновност шрајичној угеса који нам јрешш, и јродужи илузију живоста и шрајања* (*О јричи и јричању*, 70). *Аска и вук* је алегорија о уметничком позиву у форми бајке са елементима басне и приче о животињама у којој писац приповеда своју поетику. Препознатљиве су типологије из *женске* народне приче: необичан доживљај, кризна ситуација и срећан завршетак. Место догађања је неодређено, овчији свет, топоним Стрме Ливаде крајње је уопштен, удаљен и близак истовремено; јунаци: овчица Аска и мајка Аја имају чудесна умећа мишљења, осећања и креативне способности као животиње у бајкама. Имају лична имена што је иновативни поступак у односу на традиционалну форму. Борба добра и зла приказана је кроз Аскину игру за живот. Бајковита структура је обогаћена параболничном поуком у епilogу. *Ошшала је јрича о шоме како је овчица јобедила шрајичној вука. И данас, јосле шoliko јодина, шра се шшј њен чувени балеш у ком умешносш и воља за ошшором јобешјују свако зло, ја и саму смрш* (*Аска и вук*).

При интерпретацији *Беседе о причи и причању* требало би кренути од тумачења алегорије у *Аски и вуку* и тиме остварити принципе поступности, систематичности и корелацију са обрађеним градивом. Тако би се ова Андрићева приповетка интерпретирала на два нивоа: основном у осмом разреду и алегоријско-поетичком у првом разреду средње школе. Били би функционални и натпрограмски искораци када је реч о неким Андрићевим приповеткама које имају добру рецепцију, захваљујући типологији бајке. На пример, обрада приповетке *Олујаци* могла би се обрађивати на два нивоа: као део теоријског програма за први разред у оквиру интерпретације књижевног дела, и у као сегмент изборног програма у другом разреду. Циљ истраживачког читања је уочавање бајковитог амбијента у Андрићевој причи. Олујаци су удаљени од људских насеобина, налазе се на **високом брду** и подсећају на **чардак ни на небу ни на земљи**. Налазе се на крају света а из њих нема пута нити има путника. Постоји веза између атмосфере неповерења, напетости и карактерних особина становника места и њиховог начина живота. Поменути топоним **Црни поток** алузија је на зачарани предео **волшебне бајке**. Главни јунак Мудеризовић је **као змај** (тело му је забачено уназад), **узима за жену лепу и младу девојку**, делује застрашујуће и посесивно (спава с ножем). Таквим начином карактеризације наговештава се трагичан епилог. Породица скупља орасе, чиме је наговештена веза с култом мртвих и сугерисан хтонски простор Олујака. **Млађи брат походи Мостарку** која после свадбе не сме да посети родитеље, чиме се сугерише њено заточење – типологија је из бајке. Уочавају се сличности у фабули *Олујака* и *Чардака ни на небу ни на земљи* и **разлике: трагичан завршетак, психолошко нијансирање ликова...** Мудеризовићев анимализам тумачи се љубомором па је психолошки мотивисан. У Андрићевој причи се јавља **фантастика ужаса, страха и очајања**, по чему се разликује од бајке где чудесно не застрашује. После анализе, у којој се проналазе аналогije са бајком, разговара се о функцији овог традиционалног облика у композицији модернистичке приповетке. Закључује се да деконструкција традиционалне типологије наглашава разорну моћ зла у свету. Констатује се да се Андрићева приповетка

може назвати *ирекинушом бајком* јер се на завршетку не успоставља поремећена равнотежа већ кулминира у трагичном страдању главних јунака: Мостарке, њеног брата и Мудеризовића.

Роман *На Дрини ћуприја* чува жанровске алузије на бајку у осмом поглављу у причи о Фати Авдагиној. Јавља се традиционални мотив зле воде, идеја да се права лепота не може досећи, а све у контексту бајковитог предања *Девојка бржа од коња* које се обрађује у првом разреду средње школе и бајке *Чардак ни на небу ни на земљи* која се обрађује у оквиру лектире за средњу школу. Препознатљив је топос девојке која организује надметање да би изабрала младожењу и која на крају нестаје као Фата. Фата се винула (окрилатила се) са моста у хучну реку. Достојанствени пркос Андрићеве јунакиње подсећа на таштину виловите девојке из народног предања. Топоним Вељи Луг личи на чардак ни на небу ни на земљи, а Незуке на место на крају света. Присутна је бајковита поларизација: добро-зло, светлост-тама. Алузија на виле, водењаке и речне демоне у функцији је истицања загонетности догађаја и у знаку патријархалне женске проблематике. Интертекстуалним повезивањем с бајком Фата Авдагина задобија митски статус. Коментарише се цитат који уопштава судбину јунакиње упућујући на традиционални архетип. *Такве личности о којима се њева и њовори, огнесе брзо ња њихова нарочија судбина, а иза њих умесито остварених животиа остване да живи њесма или њрича*. Образложен приступ је могуће остварити на једном часу у оквиру наставног изучавања романа у трећем разреду средње школе, чиме се постиже корелација и интеграција са наставом из области усмене књижевности. Наведени приступи Андрићевим приповеткама може бити добар увод за изучавање модерне и пост-модерне приповетке.

Закључак

Андрићева поетика се заснива на креативној интерпретацији књижевне традиције. Примењујући интертекстуалност у настави књижевности на свим образовним нивоима, ставили смо у први план раслојавање текста, препознавање трагова словенске митологије, усмене традиције, предања и библијских легенди у ис-

траживаном стваралаштву. Предмет интересовања је била есејистика, приповетке и романи нашег нобеловца, који су повезани преко традицијских елемената у један контекст. Нагласак у истраживању је стављен на стваралачки однос писца према старој књижевности, „у откривању новог у старом”. Методичка поента је увођење истраживања у наставу, повезивање и компа-

рирање књижевних текстова уз поштовање принципа научности, систематичности, поступности, и примерености узрасту. Ефекти увођења интертекстуалности у наставу је боља рецепција, стицање већих читалачких компетенција, аналитичка иницијатива, формирање критичког односа према тексту као и непосреднији сараднички односи.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрић, И. (1981). *На Дрини ћуприја*. Сабрана дела Иве Андрића. Књига 1. Београд: Просвета.
- Андрић, И. (1981). *Проклећа авлија*. Сабрана дела Иве Андрића. Књига 4. Београд: Просвета.
- Андрић, И. (1981). *Немирна година*. Сабрана дела Иве Андрића. Књига 5. Београд: Просвета.
- Андрић, И. (1981). *Жељ*. Сабрана дела Иве Андрића. Књига 6. Београд: Просвета.
- Андрић, И. (1981). *Кућа на осами*. Сабрана дела Иве Андрића. Књига 7. Београд: Просвета.
- Андрић, И. (1981). *Историја и легенда*. Сабрана дела Иве Андрића. Књига 12. Београд: Просвета.
- Андрић, И. (1981). *Уметник и његово дело*. Сабрана дела Иве Андрића. Књига 13. Београд: Просвета.
- Андрић, И. (1981). *Знакови*. Сабрана дела Иве Андрића. Књига 14. Београд: Просвета.
- Библија (превод Ђура Даничић и Вук Караџић). Њујорк-Лондон: Савет библијских друштава. 1945.
- Брија, Ј. (1999). *Речник православне теологије*. Београд: Хиландарски фонд при Богословском факултету СПЦ.
- Деретић, Ј. (1983). *Историја српске књижевности*. Београд: Полит.
- *Духовно очинство у православном ђредању*. Зборник текстова Београд: Образ. 1997.
- Живковић, Д. (1999). Неколико стилских одлика прозе Иве Андрића. *Зборник о Андрићу*. Београд: Српска књижевна задруга.
- *Зборник о Андрићу* (приредио Радован Вучковић, 1999). Београд: Српска књижевна задруга.
- *Intertekstualnost i intermedijalnost*. Zbornik radova (Ured. Zvonko Maković, Magdalena Medarić, Dubravka Orajić, Pavao Pavličić 1988.) Zagreb: Zavod za znanost i književnosti Filozofskog fakulteta.
- Косидовски, З. (1995). *Приче јеванђелиста*. Београд: Book Marso.
- *Leksikon ikonografije i liturgike zapadnog kršćanstva*. (Ured. Anđelko Badurina 1985.) Zagreb: Liber.
- Pantic, M. (1999). *Modrenističko pripovedanje*, Srpska i hrvatska pripovetka/ novela 1918-1930. Bеоград: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Радуловић, О. (2003). *Листа небеске књије*: библијски подтекст српске прозе двадесетог века. Нови Сад: Змај.
- Радуловић, О. (2007). *Речи са чистих усана*: библијски подтекст модерне књижевности. Нови Сад: Змај.
- Радуловић, О. (2007). Друштво за српски језик и књижевност Србије. Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Радуловић, О. (2007). Библијска легенда у подтексту романа „Проклећа авлија” Иве Андрића. *Синхронизацијско и дијахронизацијско изучавање врста у српској књижевности*. Нови Сад: Филозофски факултет/ Дневник. 1.
- Радуловић, О. (2007). Интертекстуалност као нова наставна методологија. У *Савремене тенденције у настави језика и књижевности*. Међународни научни скуп у организацији Филолошког факултета у Београду и American Councils for International Education. Београд: Министарство за науку и заштиту животне средине/ Филолошки факултет Универзитета у Београду.
- Радуловић, О. (2009). Наративни облици у роману „На Дрини ћуприја” Иве Андрића. *Зборник Мајнице српске за књижевности и језик*. LVII: 2.
- Радуловић, О. (2009). *Елементи бајке у стваралаштву Иве Андрића*. Научни састанак слависта у Вукове дане: Књижевност и стварност. МСП. Београд: Чигоја штампа. 38/2.
- Самарџија, С. (1993). „Знакови поред пута” и облици усмене књижевности. *Зборник Мајнице српске за књижевности и језик*. XLI: 1/93.
- Српска књижевност и Свето писмо. 26. научни састанак слависта у Вукове дане. Београд: Међународни славистички центар на Филолошком факултету: Филолошки факултет. 1997.
- Стојановић, М. (2004). Интертекстуалност и цитатност као књижевни поступци. *Књижевне теорије XX века*. (Уред. Милослав Шутић). Београд: Институт за књижевност и уметност.
- *Tekst u kontekstu*. (Prired. Novica Milić 1989). Bеоград: Institut za književnost i umetnost.
- Fraj, H. (1985). *Veliki kod(eks)*. Bеоград: Prosveta.
- Frangeš, I. (1980). U avliji, u proketoj. *Zbornik Radova sa naučnog skupa Travnik i delo Ive Andrića*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Шутић, М. (1989). *Књижевна архејологија*. Београд: Институт за књижевност и језик: Чигоја штампа.
- Шутић, М. (2007). *‘Злајно јајње’ у видокрућу Андрићеве естетике*. Београд: Чигоја штампа.

Olivera V. Radulović

ERFAHRUNGEN AUS UNTERRICHTSPRAXIS: IVO ANDRIĆ'S LITERATURSCHAFFEN IN KONTEXT DER LITERATURTRADITION (INTERTEXTUEL ZUGANG)

Abstract

Der Arbeit basiert auf langjährigen methodischen Untersuchungen, die auf die Nutzbarmachung von aktuellen Methoden der Literaturwissenschaft liegen. Der Zugang zur untersuchten Problematik beruht vor allem auf der Methode der Intertextualität, die anhand von narrativen Werken von Ivo Andrić exemplifiziert werden soll. In diesen Werken untersuchen wir Elemente der Volksliteratur, der slawischen Mythologie und von biblische Legenden. Das Ziel eines solchen Zugangs ist der Erhalt der Alten Literatur im Universitäts- und Schulprogrammen, die mit Methoden und Errugengenschaften der Modernen Literatur gekoppelt werden sollen. Die Erfolge der Studenten und Schülern – die nach dieser Methode die Alte Literatur interpretiert haben – sind viel besser als die Leistungen anderen Studenten und Schülern, die nach der alten Methode gearbeitet haben.

Schlüsselwörter: Intertextualität, Tradition, Mündliche (Volks) Literatur, biblische Legende, Archetypus, Untersuchung, analytische Kompetenzen.